

Eesti maaelu arengukava 2014 – 2020 ettevalmistava juhtkomisjoni V istung

PROTOKOLL

16.05.2012 nr. 5

Algus kell 10:30, lõpp 16:00

Koht: Clarion Hotel Euroopa, Tallinn

Juhatas: Ants Noot

Osalejad: Ants Noot, Illar Lemetti, Kalle Liebert, Sirje Potisepp, Kaul Nurm, Aleksei Lotman (*Kaja Peterson asemel*), Kalle Talviste, Andrus Ristkok, Aare Vabamägi (*Ivar Tedrema asemel*), Raimond Strastin, Tiiu Rüütle, Indrek Laas, Ants Varblane, Ülle Kikas (*Kalle Küttis asemel*), Kadri Tali (*Ivar Sikk asemel*), Jaan Kallas, Marju Aamisepp (*Hannes Aamisepp asemel*), Marina Kaas, Marko Gorban (*Henno Nurmsalu asemel*), Merit Mikk, Rando Värnik, Kalmer Visnapuu (*Üllas Hunt asemel*), Martin Vilen (*Roomet Sõrmus asemel*), Kadri Mats (*Piret Treiberg asemel*), Madis Kaldmäe, Raul Rosenberg.

Puudusid: Toomas Kevvai, Peeter Seestrand, Alar Oherd, Tiina Saron, Ivar Tedrema, Ivar Sikk, Katrin Noorkõiv, Margus Vain, Margus Timmo, Toomas Timmusk.

Kutsutud: Viive Kupits, Liina Stranberg, Mai Talvik, Külli Kaare, Sigmar Suu, Katrin Rannik, Ülle Puusta, Anneli Kimmel, Merike Lees, Enn Sock, Andres Luus, Merilin Truuväärt, Merit Tatar, Andrus Rahnu, Lauri Kolberg, Marilin Pikaro.

Protokollis: Sigmar Suu.

Istungi helisalvestused ja memo on kättesaadavad Põllumajandusministeeriumi (PM) kodulehel: <http://www.agri.ee/juhtkomisjoni-istungid/>.

1. Sissejuhatuse ja päevakorra tutvustus

Sissejuhatuse tegi MAK 2014–2020 juhtkomisjoni esimees A. Noot. Tegemist on MAK 2014-2020 juhtkomisjoni 5. istungiga. Esimesel juhtkomisjoni istungil oktoobris toimus arutelu MAK 2014-2020 prioriteetide põhiste olukorrajelduste teemal. Juhtkomisjoni teisel ja kolmandal istungil detsembris ja veebruaris alustasime diskussioone MAK 2014-2020 väljakutsete teemal.

Eelmiseks juhtkomisjoni istungiks aprillis valmistasime ette MAK 2014-2020 eesmärkide ja SWOT-analüüsi eelnõu. Lisaks juhtkomisjonis toimunud arutelule

esitasid 10 MAK 2014-2020 juhtkomisjoni liikmesorganisatsiooni oma ettepanekud ka kirjalikult.

Vastavalt juhtkomisjoni eelmisel istungil toimunud arutelule ning esitatud ettepanekutele täiendasime omalt poolt tänaseks istungiks MAK 2014-2020 eesmärkide ja SWOT-analüüsi sõnastust. Täiendused saadetud tekstis on leitavad tumedas kirjas ning parandused läbikriipsutatuna. Kõik juhtkomisjoni liikmete poolt MAK 2014-2020 eesmärkide ja SWOT-analüüsi kohta tehtud kirjalikud ettepanekud on koondatud eraldi tabelisse, kus oleme selgitanud ettepanekutega arvestamist/mittearvestamist.

Nii eesmärkide ja SWOT-analüüsi uus sõnastus kui ka ettepanekutega arvestamise, mittearvestamise tabel on kõigile juhtkomisjoni liikmetele eelnevalt ette saadetud. Lisaks tõstatati eelmisel juhtkomisjoni istungil küsimusi mitmete eesmärkide sõnastuses kasutatavate mõistete kohta. Küsimusi tekitanud mõisted oleme koondanud eraldi paberisse, mis on leitav juhtkomisjoni liikmetele paljundatud materjalide hulgast.

Tänase juhtkomisjoni istungi oleme üles ehitanud selliselt, et kõigepealt anname omalt poolt ülevaate MAK 2014-2020 eesmärkide ja SWOT-analüüsi kohta tehtud ettepanekutest ning meiepoolsetest vastustest neile. Samuti selgitame eesmärkide sõnastuses kasutatavaid mõisteid. Seejärel on kõigil juhtkomisjoni liikmetel täiendav võimalus omapoolsete ettepanekute tegemiseks. Samas võiksid juhtkomisjoni liikmed oma sõnavõttudes keskenduda nende jaoks olulisimatele/probleemsematele teemadele.

Tänase juhtkomisjoni istungi tulemusel soovime jõuda MAK 2014-2020 eesmärkide ja SWOT-analüüsi osas esialgsete kokkulepeteni.

Lisaks informatsiooniks juhtkomisjoni liikmetele, et pärast eelmist juhtkomisjoni istungit on sõlmitud leping MAK 2014-2020 eelhindamiseks ja keskkonnamõju strateegiliseks hindamiseks, mida viivad läbi Ernst&Young Baltic, Hendrikson&Co ja Balti Uuringute Instituut. Eelhindaja on edaspidi kaasatud ka kõigile juhtkomisjoni istungitele. Lisaks peaksid juhtkomisjoni liikmed olema valmis, et hindamistegevuse raames soovib eelhindaja läbi viia intervjuusid juhtkomisjoni liikmetega. Intervjuud on vajalikud teatud eelhindamise aruande seisukohast vajalikele hindamisküsimustele vastuste andmiseks.

2. MAK 2014-2020 eesmärkide sõnastuses kasutatud mõisted

Mõisteid käsitleti nende MAKi eesmärkide sõnastustes esinemise järjestuses.

2.1. Tugevdada ja arendada tootja, töötleja, nõustaja ja teadlase vahelist sidet, rakendades senisest enam **innovatsiooni** ja teadustulemusi nõustamisse ja **tootmisahelasse** ning edendades teadmussiiret.

2.1.1. Innovatsioon – hõlmab endas innovatsiooni kõiki aspekte, mis on nimetatud Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduses kasutatud innovatsiooni definitsioonis – innovatsioon on uute ideede ja teadmiste kasutamine uudsete lahenduste rakendamiseks, mis hõlmab toodete ja teenuste väljatöötamist ning uuendamist (tooteinnovatsioon); vastavate turgude hõivamist ja laiendamist (turuinovatsioon); uute tootmis-, tarne- ja müügimeetodite loomist ning juurutamist (protsessiinnovatsioon); uuendusi juhtimises ja töökorralduses (organisatsiooniinnovatsioon) ning töötingimuste ja personali oskuste arendamist (personaliinnovatsioon).

Arutelu käigus leiti et innovatsiooni tuleks eelkõige vaadelda ettevõtte põhiselt, kuid välistada ei saa ka laiemat, nt Eesti põhist, lähenemist. Arutelu käigus tehti ka ettepanek jagada innovatsioon kaheks – väljatöötamine (arendamine) ja lahenduste levitamine (rakendamine).

2.1.2. Tootmisahel – kasutatud üldnimetusena, ilma sektoreid või toidutarneahela konkreetseid lülisid silmas pidamata. Hõlmab mh biokütuseid, tekstiilkiudusid (lambavill, lina), metsandust jmt.

2.2. Tõsta elujõulisele ja jätkusuutlikule **toidutootmisele suunatud põllumajandussektori** konkurentsivõimet ja ressursitõhusust.

2.2.1. Toidutootmisele suunatud põllumajandussektor – antud eesmärgi raames oleme silmas pidanud põllumajandussaaduste esmatootmist. Lisaks on eesmärk piiritletud toidu tootmisega. Muude põllumajandussaaduste tootmine on kaetud eesmärgiga 7.

2.3. Luua tingimused jätkusuutliku vanuselise struktuuriga **põllumajandussektorile**.

2.3.1. Põllumajandussektor – vt eelpool toodud põllumajandussektori definitsiooni. Samas juhime tähelepanu, et käesoleva eesmärgi puhul ei ole see piiratud toidutootmisega.

2.4. Suurendada **põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemisega tegelevate ettevõtjate** turujõudu ning nende vahelist horisontaalset ja vertikaalset **koostööd** põllumajandussaaduste tootmisel, töötlemisel ja turustamisel.

2.4.1. Põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemisega tegelevate ettevõtjate vaheline koostöö – mõeldud on nii esmatootjate omavahelist koostööd kui ka koostööd toiduainetööstusega.

2.5. Tagada põllumajandusmaa eesmärgipärane, mullaviljakust säilitav, **keskkonnasõbralik** ning piirkondlikke eripärasid arvestav kasutamine.

- 2.5.1. Keskkonnasõbralik – kasutatud üldnimetusena põllumajandusmaa kasutuse erinevate keskkonnaalaste aspektide katmiseks, hõlmab endas mh veemajandust, elurikkust, maastikulist mitmekesisust ja kliimamuutusi.

Tõstatati küsimus, kas mõiste selgituses toodud loetelu on lõplik ning kui on, siis ka see on ka piisav. Näiteks eesmärgis on viidatud mullaviljakusele. Aga see jätab küsimuse mullakaitsest, sest mullaviljakus ja mullakaitse ei ole identsed. Seega ettepanek oli, et kui see on ammendav loetelu, siis see peaks olema võimalikult täiuslik. Aruteludes leiti, et tegemist ei ole lõpliku nimekirjaga, seetõttu on kasutusel sõna „muuhulgas“. Leiti, et ei tuleks sõnastada kõike hõlmavat nimekirja, kuna sellisel juhul võib midagi välja jääda. Tehti ettepanek selguse huvides asendada sõna „muuhulgas“ sõnaga „näiteks“.

- 2.6. Tagada kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse, elurikkuse, traditsiooniliste maastike ja pärandkultuuri säilimine seda **tagavate tootmisviiside** soodustamise kaudu.

- 2.6.1. Tagavad tootmisviisid – mõeldud on erinevaid tootmisviise või tootmispraktikaid, mis saavad kaasa aidata kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse, elurikkuse, traditsioonilise maastike ja pärandkultuuri säilimisele, nt poollooduslike koosluste hooldamine läbi loomade karjatamise. Maaülikool uurib hetkel erinevate tootmistüüpide, -viiside ja praktikate seoseid avalike hüvedega, uuring peaks hiljem asjakohaste meetmete valikul olulist sisendit andma.

- 2.7. Edendada **põllumajanduse** [ja maapiirkonna majandustegevuse] **mitmekesistamist**, põllumajandusest vabanevale tööjõule alternatiivseid tööhõivevõimalusi pakkuvat ettevõtlust ja elukeskkonna atraktiivsust.

- 2.7.1. Põllumajanduse mitmekesistamine – hõlmab põllumajandusettevõtte tegevusalade laiendamist või toodangu mitmekesistamist uute toodetega (mittetoidulised põllumajandussaadused).

Lisaks tehti ettepanek defineerida „jätkusuutlikkuse“ mõiste, sest lisaks majanduslikule jätkusuutlikkusele mõeldakse tavaliselt ka sotsiaalset ja keskkonna jätkusuutlikkust, aga see ei tule hetkel sõnastusest selgelt välja. Samas leiti diskussioonides, et jätkusuutlikkust tuleb vaadata kontekstis – kui see on arengukava eesmärkides, siis see tähendab jätkusuutlikkust võimalikult laialt (sealhulgas majandus-, keskkonna- sotsiaal- ja muid aspekte). Kui see on aga meetme tingimustes, siis see on tavaliselt konkreetsem vastava meetme hindamise kontekstis.

3. Tagasiside Eesti maaelu arengukava 2014-2020 eesmärkide ja SWOT-analüüsi kohta tehtud ettepanekutele ning arutelu

Eesmärk 1

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 1 kohta tehti ettepanek sõnastuses kasutada „tootmisahel” asemel „toidutootmise ahel”.
 - Kuna antud eesmärk ei hõlma ainult toidutootmist, vaid siinjuures mõeldakse laiemalt näiteks biokütuseid, tekstiilkiudusid (lambavill, lina, kanep), metsandust jne, siis oleme seisukohal, et „tootmisahel” on sobivam mõiste.
- Eesmärgi 1 SWOT-analüüsi on tulenevalt ettepanekutest lisatud:
 - Tugevused: On olemas põllumajanduslikku **ja toidutootmise alast** teadustegevust toetavad programmdokumendid; ning **On olemas rahvusvahelised platvormid ja klastrid.**
 - Nõrkused: ~~Ebapiisav järelkasv~~ **Põllumajandussektoris ja põllumajandussaadusi töötlevas tööstuses tegutsevate teadlaste ja konsulentide ebapiisav järelkasv** (sh ~~teadlane, konsulent, tootja~~); ning **Ettevõtete kesine huvi ja nõrk finantsvõimekus investeerida teadusprojektidesse ja innovatsiooni.**
 - Võimalused: Teadmispõhiste tegevuste osakaalu suurendamine põllu- ja **maamajanduslikus** tootmises ja töötlemises ning teadusasutuste potentsiaali parem kasutamine.
 - Ohud: Vähene pädevus või pädevuse kadumine põllu- ja **maamajandussektorist.**
 - Lisaks tehti terve rida ettepanekuid, mis puudutavad toiduainetööstust. Nende puhul juhime tähelepanu, et need on kaetud eesmärgiga 4.

Komisjoni istungi käigus tehti täiendav ettepanek, et tugevustes toodud nõuandesüsteemi kohta peaks tegelikult olema ära mainitud, et see süsteem vajab ümberkorraldusi. Nõrkustes tuleks ühtlasi ka ära mainida, et on puudus erialastest nõustajatest. Leiti, et selline olukord on tekkinud seetõttu, et keerulised reeglid on välja suretanud erialanõustajad. Lihtsam valik on olnud keskenduda nõuandeteenuste pakkumisel toetuste taotlemisele. Tõdeti, et sellest tuleks õppida ja teha muudatusi selleks, et teadmuspõhine info ja nõuanne jõuaks iga tootjani. Samas tõdeti, et erialaste nõustajate puudus on kaetud juba hetkel mitme SWOTi punktiga.

Tõdeti, et hetkel välja toodud oht „teaduse ja nõuande liigne kommertsialiseerumine” on ühtlasi ka valdkonna võimalus. Ettepanek on see ohuna välja jätta, sest riik on oma prioriteedina sõnastanud just vastupidist, otsustanud tellida nõuannet valdkondades, mis on riigile vajalikud. Otsustati täpsustada SWOTi. Eesmärk on neutraalsuse säilitamine.

Lisaks tehti ettepanek lisada tugevuste alla toimiva tootmisahela olemasolu, sest see on teadmussiirde puhul oluline. Samas tõdeti diskussioonide käigus, et selle lisamine tekitab ohu SWOT üle koormata, sest sarnaselt tuleks hakata välja tooma ka kõike muud, näiteks et maa on olemas jne.

Eesmärk 2

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 2 kohta tehti ettepanek lisada alaeesmärk: „**Tagada metsade tootlikkus ja elujõulisus (vastupanuvõime) ning mitmekesine ja tõhus kasutamine.**”
 - Kuna MAK 2014–2020 näol ei ole tegemist horisontaalse arengukavaga, mille eesmärgiks oleks tegeleda sektoraalse lähenemise kaudu kõigi maapiirkonna majandusharudega, vaid tegemist on ühe konkreetse majandusharu, põllumajanduse, arendamiseks mõeldud fondist rahastatava programmiga, mille abil tuleb ennekõike tagada sellesama majandusharu enda konkurentsivõime ja keskkonnasäästlikkus, siis vastavat alaeesmärki MAK 2014-2020 eesmärkidesse ei ole lisatud. Küll aga oleme teatud koos alaeesmärgiga väljapakutud SWOT-analüüsi punktid integreerinud eesmärgi 6 SWOT-analüüsi.
- Tehti ettepanek sõnastada eesmärk 2 järgmiselt: „Tõsta elujõulisele ja jätkusuutlikule toidutootmisele suunatud põllumajandussektori ning metsandussektori konkurentsivõimet ja ressursitõhusust”.
 - Eesmärk on seotud EL maaelu prioriteediga nr 2 „konkurentsivõime ja farmide elujõulisus”, mis käsitleb aga ainult põllumajandust. Ka Euroopa Komisjon on maaelu arengu määruse eelnõu aruteludel rõhutanud, et metsanduse puhul ei ole peamine mitte konkurentsivõime, vaid keskkonnapuudus. Sellest tulenevalt oleme metsanduse osas täiendanud just keskkonna eesmärgi nr 6 SWOT-analüüsi.
- Eesmärgi 2 SWOT-analüüsi on tulenevalt ettepanekutest lisatud:
 - Nõrkused: Kodumaise puu- ja köögivilja tootjate **ning marjakasvatajate** vähesus, nende vähene investeerimisvõime.
 - Võimalused: **Mahetoodangu populaarsuse suurenemine;** ning **Mahetoodete töötlemise suurendamine.**
 - Samuti tehti ettepanekuid seoses toiduainetööstuse ja metsandussektori tugevuste, nõrkuste, võimaluste ja ohtudega. Vastavate ettepanekute puhul oleme vastustes juhtinud tähelepanu, et need kuuluvad eesmärkide 4 ja 6 ulatusse.

Juhtkomisjonis tekkis diskussioon, kas lisada võimalus sõnniku ja tootmisjäätmete kasutamine tootmisallikana – energiamajandus. Arutelu objektiks oli peamiselt biogaas, et saada ka sõnnikust energiaressurss kätte. Tõdeti, et see on juba mainitud 7. eesmärgi all, kuid samas leiti, et just ressursitõhususe seisukohast tuleks see lisada ka 2. eesmärgi alla. Teine eesmärk keskendub toidutootmisele ja kuna suur osa toidust on loomsed saadused, siis sõnnik kaasneb sellega paratamatult. Mõistlik oleks seda vääridada. Samas leiti, et sõnnikust biogaasi tootmise tuleks suhtuda ettevaatlikult, sest sellega võib kaasneda ka negatiivseid tagajärgesid, nt ei jõua süsinik mulda tagasi. See võib aga omakorda tuua kaasa täiendavad investeerimisvajadused.

Tehti järgnevad ettepanekud SWOTi täiendamiseks:

- Lisada uus tugevus „otsetoetuse taseme tõus annab suurtele tootjatele võimaluse investeringuteks” ning .
Samas tõdeti diskussioonide käigus, et otsetoetuste tõusu ei saa praegu tugevuste alla panna. Selleks oleks vaja suuremat kindlust, et nii juhtub.
- Lisada nõrkuse 2. punktile, et selles on väiksematel põllumajandustootjatel ebapiisavad võimalused.
- Lisada uus nõrkus – põllumajandussaaduste turustamisvõimaluste puudumine. Põhjenduseks, et kui väiketoodang peab leidma oma tee turule läbi supermarketite, niikaua muutust ei teki. Ehk ei saa toota, kui pole turuväljundit. See puudutab just niššitooteid. Selle nõrkuse kompenseerimiseks oleks võimalus lühikeste tarneahelate esilekutsumine koos alternatiivsete jaevõrkude väljaarendamisega.

Samas tõdeti, et lühike tarneahel on juba 4. eesmärgiga kaetud.

Diskussioonides leiti, et nõrkus „Suurtootjatel on tulenevalt suurtest investeringumahutustest võõrkapitali osakaal kuni 40% koguvara väärtusest” on halvasti sõnastatud ja tuleks ümber vaadata. Praegusel kujul kirjas olev on pigem tugevus.

Tehti ettepanek 2. eesmärgi all siiski ka metsandust selgelt välja tuua, sest kui metsandus ei ole konkurentsivõimeline, siis ta ei ole ühtlasi ka metsanduse osas keskkonnasõbralik. Seda enam, et ohtude all on metsandus juba mainitud.

Keskkonnaministeeriumi selgitas 2. eesmärgile alaeesmärgi tegemise ettepaneku tausta: Komisjoni määruses räägitakse läbivalt põllumajanduse-, toidu, ja metsamajandusest. Seega ei ole mõistlik, et metsandust ei ole eesmärkides mainitud ainult seetõttu, et fondi nimes on põllumajandus. Mets seotud kõigi eesmärkidega. Eesti omapära on suur metsa osakaal ja sellest tulenevalt ongi suur osa maamajandusest metsandus. Sellega tuleks ka MAKis arvestada.

Diskussioonides leiti, et 2. ja 5. eesmärgi osas soovitakse edendada just põllumajandust. Erametsandust peetakse samuti oluliseks ja tahetakse ka edaspidi toetada, seetõttu ongi see põimitud 6. eesmärgi sisse. Samas arvati, et ainult 6. eesmärgi all metsandust käsitleda ei ole piisav, sest see ei see ei kata kõiki metsanduse aspekte ning seetõttu tuleks tõsta metsanduse maaparandus jne ka muude eesmärkide alla või käsitleda metsandust kontsentreeritult eraldi eesmärgina, mitte jagada seda eesmärkide alla laiali.

Metsanduse eesmärkidesse lisamise arutelu käigus tõdeti muuhulgas ka seda, et metsandus läbinisti vältida ei ole mõistlik juba seetõttu, et paljud põllumajandustootjad on ühtlasi ka metsaomanikud. Küsimus on, et kus algab ja lõppeb metsanduse subjekt. Arvati, et kõik mets, mis on põllumeeste omandis, võiks olla ka MAKi osa, sest see täiendab ja rikastab põllumajandust. Samas arvati, et puhtalt metsanduse lisamine ei ole MAKi subjekt.

Tehti kompromissettepanek, kus metsandus võiks olla lisaks 6. eesmärgile 7. eesmärgi all (lisaks 6-le), sest ka metsandus on mitmekesistamise osa.

Kokkuvõtvalt leiti, et metsandusega ei saa arvatavasti siiski tänastest plaanidest laiemaks minna, kuid kaalume 7. eesmärgi metsandusega sidumist.

Eesmärk 3

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 3 SWOT-analüüsi on tulenevalt ettepanekutest lisatud:
 - Võimalused: Otseturustamine **uusvõimaluste (nt. taluturud) laienemise populaarsuse kasv suurendab positiivne mõju väiketootjatele võimalusi**; ning **Mahetoodangu populaarsuse suurenemine (turustusvõimaluste, sh ekspordi kasv ja uute töökohtade teke).**
 - Eesmärgi ulatuse kohta selgituseks, et eesmärk hõlmab endas põlvkondade vahetust üksnes põllumajandussektoris, kuivõrd eesmärk on seotud EL maaelu prioriteediga nr 2 „konkurentsivõime ja farmide elujõulisus”, mis käsitleb üksnes põllumajandust.

Tehti ettepanek sõnastuse täpsustamiseks: Mainitud on infrastruktuuri halvenemine, kuid infrastruktuur pigem pareneb aasta-aastalt. Seega oleks hetkel õigem sõnastus infrastruktuuri ebapiisavus.

Tehti ettepanek lisada ohtudesse haridusasutuste koondumine maakonnakeskustesse. Diskussioonides tõdeti, et MAKiga ei saa muud poliitikat suunata. Samas, kui MAKis välja tuua, et hariduse kättesaadavus on maapiirkonnas oluline, siis see on ühtlasi sõnum teistele fondidele.

Komisjonis tekkis diskussioon, kas MAKi eesmärkides on õige välja tuua ja seeläbi rõhutada maaelu madalat mainet. Arvati, et maine pigem ei ole madal ja selle MAKis kajastamisega me ainult võimendame seda. Samas tõdeti, et uuringud siiski ütlevad, et maaelu maine on kehv, sest sealne taristu ei toeta seal elamist. Elamine on kallim ja ei toeta arengut. Seega on ka õige selle MAKis kajastamine. Selles kontekstis rõhutati ka aiandussektori tähtsust, sest aiandus pakub inimestele töökohti ning rohkem kui teised põllumajandussektorid.

Aruteludes tõdeti, et tähtis on leida, kuidas luua side kutsehariduskooli ja ettevõtja vahel. Seetõttu arvati, et kasutada tuleks stipendiaatide süsteemi, s.t maksta õpingud kinni ja siduda stipendiaat kolmeks-neljaks aastaks sinna piirkonda.

Eesmärk 4

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 4 kohta tehti ettepanek lisada alameesmärk – toidutööstuse elujõulisuse tagamine.
 - Oleme seisukohal, et eesmärgi sõnastus juba hõlmab toidutöötlemist. Eesmärgi uuest sõnastusest (Suurendada põllumajandussaaduste tootmise ja nende töötlemisega tegelevate ettevõtjate turujõudu **ning nendevahelist läbi** horisontaalset ja vertikaalset koostööd põllumajandussaaduste tootmisel, töötlemisel ja turustamisel) peaks see veelgi selgemalt välja tulema.
- Tehti ettepanek sõnastada eesmärk 4 järgmiselt: „Suurendada põllumajandus- ja metsamajandussaaduste tootmise ja nende töötlemisega tegelevate ettevõtjate turujõudu läbi horisontaalse ja vertikaalse koostöö põllumajandussaaduste tootmisel, töötlemisel ja turustamisel.”

- Käesolev eesmärk on seotud EL maaelu prioriteediga nr 3, mis keskendub toidu tarneahela korraldamisele ja riskijuhtimise edendamisele põllumajanduses.
- Eesmärgi 4 SWOT-analüüsi on tulenevalt ettepanekutest lisatud:
 - Tugevused: **Tarbijate järjest kasvav positiivne hoiak kohaliku toidu suhtes.**
 - Nõrkused: Tootjate ja töötajate vähesed turundus- ja müügioskused ning vähene suutlikkus investeerida turundus- ja müügitegevusse; Mahetoodangu töötlemisvõimaluste vähesus; ning Kõrge lisandväärtusega toodete madal osakaal toidutootmise ahela lõpptoodangu hulgas.
 - Võimalused: **Tarbijate teadlikkuse kasv ja ostukäitumise muutus; Lühikeste tarneahelate ja otseturustusprojektide laienemine; ning Töötleva tööstusel on võimsusi üle, mida saaks kasutada teenuste osutamiseks tootjatele, kes on huvitatud oma toorainele lisandväärtuse andmisest.**
 - Ohud: **Ebapiisav valmisolek maailma majanduskriiside negatiivsete mõjudega toimetulekuks.**
 - Tehti ka mitmeid ettepanekuid SWOT liigendamiseks ja erinevatesse alaosadesse jaotamiseks. Oleme seisukohal, et erinevaid toidutarneahela arenguga seotud aspekte, nt ühistegevust ja kvaliteedikavasid või efektiivsust ja tehnoloogilisi lahendusi ei saa eraldi vaadata. Sellest tulenevalt ei pidanud me vajalikuks SWOT-analüüsi ümberstruktureerida, selle asemel on sõnastust ja paigutust parandatud.

Tehti ettepanek võimalustesse lisada siiski eksport – Eesti kui sihtriigi asupaik. Eesti asub Venemaa kõrval. Meie asupaik on meie võimalus. Lisaks arvati, et tugevus „järjest kasvav positiivne hoiak kodumaise toidu vastu” ei ole täpselt nii, sest uuringud näitavad pigem vastupidist. Aruteludes tõdeti, et selle all ei mõelda mitte niivõrd kodumaist kui just kohalikku toitu. Samuti tõdeti, et kuigi trend ei pruugi kindlasti olla kasvav, siis kindlasti on hinnang kohalikule toidule positiivne.

Toodi välja, et oht on jätkuv ketistumine ja selle vastandina võiks võimalustesse kirjutada alternatiivse müügivõrgu väljatöötamine. Samas leiti aruteludes, et kuigi jaekettide kontsentreerumine on oht ja see tuleks ka SWOTis välja tuua, siis ei saa siiski MAKi vahenditest hakata väiketootjatele jaekaubanduskette rajama. Lisas on need võimalused väikeettevõtjatel ka praegu, sest neil on õigus ja võimalus koonduda ja teha oma pood.

Diskussioonides leiti, et kuna ühistegevus on üks prioriteetidest ja samas ühistegevuse komponent üks kergemini simuleeritav näitaja majandusaasta aruannetes, siis tuleks see – ühistegevuse simuleerimine – ka ohtudes välja tuua.

Toodi välja, et ohtude all olev „Ühistegevuse tulemusel valminud struktuuride mittesihhipärane kasutamine, mistõttu kahaneb oluliselt tehtud investeeringute mõjus” ei ole lõpuni õige. Leiti, et investeeringud on kasutusel, kohati ehk isegi ülekoormusega. Küsimus võib olla ehk ainult tööstustes, kus eksport on vähenenud.

Eesmärk 5

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 5 kohta tehti ettepanek sõnastada see järgmiselt: „Tagada põllumajandusmaa eesmärgipärane, keskkonna ja kliimasõbralik, mullaviljakust säilitav ja veekeskonna head seisundit tagav ning piirkondlikke eripärasid arvestav kasutamine.”
 - Oleme seisukohal, et veekaitseelised eesmärgid on olulised. Siiski ei soovi me eesmärgina veekeskonna teisele kaalukaasile panna elurikkust, maastikulist mitmekesisust või kliimamuutusi, sest põllumajanduslik maakasutus mõjutab neid kõiki. Sellest tulenevalt oleme erinevad keskkonnaaspektid sõnastanud sõna „keskkonnasõbralik“ alla ja kinnitame, et „põllumajandusmaa keskkonnasõbralik kasutamine” hõlmab ka veekeskonna head seisundit tagavat kasutamist.
- Tehti ettepanek sõnastada eesmärk 5 järgmiselt: „Tagada metsa- ja põllumajandussektori eesmärgipärane, kliimamuutuste leevendamist ning kliimamuutustega kohanemist toetav, mullaviljakust säilitav, keskkonnasõbralik ning piirkondlikke eripärasid arvestav kasutamine.”
 - Kuna kliimamuutustega seonduv sisaldub algselt välja pakutud eesmärgis mõiste „keskkonnasõbralik” all, siis ei pidanud me vajalikuks eesmärgi sõnastust täiendada, see eeldaks kõigi keskkonnasõbralikkuse elementide välja toomist, nt elurikkus, maastike mitmekesisus, vesi jne.
- Tehti ettepanek lisada eraldi eesmärk: „**Tõhustada olemasolevate veekaitsemeetmete rakendamist ja töötada välja uusi meetmeid põllumajandusest pärit koormuse vähendamiseks.**”
 - Leiame, et meetmete rakendamine ei saa olla eesmärk omaette. Meetmed on vahend eesmärkide saavutamiseks. Vesi sisaldub algselt väljapakutud eesmärgis läbi põllumajandusmaa keskkonnasõbraliku kasutamise, millele viitavad ka SWOT-analüüsi punktid, mis käsitlevad reostuskoormust.
- Lisaks tehti ettepanek sõnastada eesmärk 5 järgmiselt: „Tagada põllumajandus- ja metsamaa eesmärgipärane, mullaviljakust säilitav, keskkonnasõbralik ning piirkondlikke eripärasid arvestav kasutamine”.
 - Siinkohal juhime tähelepanu, et antud eesmärgi all on mõeldud just põllumajanduslikuks tegevuseks mõeldud maaressurssi. Metsandusega seonduv kajastub eesmärgis nr 6.
- Eesmärgi 5 SWOT-analüüsi on tulenevalt ettepanekutest lisatud:
 - Tugevused: Viimase 45–20 aasta jooksul on põllumajandusest tingitud reostuskoormus oluliselt vähenenud.
 - Ohud: **Põllumajanduse intensiivistumisega ja kontsentreerumisega kaasnevad ohud (keskkonnareostuse kasv, taime- ja loomahaiguste levik).**
 - Lisaks tehti mõned ettepanekud, mis väljuvad eesmärkide ja SWOT-analüüsi ulatusest, nt uue perioodi otsetoetuste puhul tuleb lõpetada rohu purustamise

toetamine või saavutada selle oluline piiramine. See puudutab pigem I ja II samba võimalikke instrumente, mida rakendatakse.

Toodi välja, et eesmärkides ega SWOTis ei ole mainitud mesindust. Leiti, et selle põhjuseks on asjaolu, et MAKis ei ole sihilikult tahetud hakata eraldi valdkondi loetlema, kuid samas mesindus on eraldiseisev valdkond ja peaks seetõttu võib-olla siiski kajastatud saama.

Leiti, et võimaluste juures toodud vegetatsiooniperioodi punkt tuleks välja jätta, sest see ei avaldu arvatavasti tuntavalt järgmise 7 aasta jooksul.

Toodi välja, et ohuna mainitud muldade kurnamine ei ole päris korrektne. Kui räägime muldadest, siis siin pigem ohutegur intensiivsus. Leiti, et selles osas tuleb sõnastust parandada.

Tehti ettepanek lisada eesmärki veekaitse. Seda eelkõige seetõttu, et põllumajandustootmine on suurim veekeskonna mõjutaja. Sellega seoses tuleks muuta ka SWOTi ja kustutada tugevusena toodud 20 a reostuskoormuse vähenemise tugevus. 2004-2012 nitraatide sisaldus on hoopis tõusvas trendis. Seega lisada nõrkustesse põllumajanduse reostuskoormuse suundumus 2004. aastast. Samas tõdeti, et kui vaadata väetiste kasutamist sellel perioodil, siis see on ilmselgelt vähenenud.

Samuti tehti ettepanek toetada kliimamuutuste vastaseid tegevusi, näiteks biogaasi kogumist. Seetõttu tuleks lisada võimalustele keskkonnakaitselised investeeringud ja kliimamuutuste tegevused.

Nii kasvuhoonegaaside kui nitraatide osas tõdeti, et olulist rolli mängib maakasutus. Rohumaaviljelus annab vähem kasvuhoonegaase, sama ka väetistega. See muutus on olnud. Samas ei ole kindel, kas rohumaade suur osatähtsus on tugevus.

Toodi välja, et 2004. aastaga võrreldes on põllumajandusmaa osakaal suurenenud, aga samas 90. aastate lõpuga võrreldes on vähenenud. Põllumaa edasine vähenemine ei ole kaitstud ja seetõttu tuleks see ehk ka SWOTis ohuna välja tuua.

Eesmärk 6

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 6 kohta tehti ettepanek sõnastada see järgmiselt: „Tagada kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse, elurikkuse, traditsiooniliste maastike ja pärandkultuuri säilimine ja taastamine seda tagavate tootmisviiside soodustamise kaudu.”
 - Oleme nõus, et kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse, elurikkuse, traditsiooniliste maastike ja pärandkultuuri säilimise kõrval on oluline seda ka suurendada. Samas on eesmärk sõnastatud läbi tootmisviiside soodustamise, mistõttu ei ole eesmärk praeguses sõnastuses ainult säilimisega piiratud.
- Samuti tehti ettepanek sõnastada eesmärk 6 järgmiselt: „Tagada kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse, elurikkuse, traditsiooniliste maastike ja pärandkultuuri säilimine seda tagavate meetmete soodustamise kaudu, toetades kliimamuutusega toimetulekut.”

- Leiame, et arengukava kaudu saame soodustada just tootmisviise, mis tagavad maapiirkonnas ühelt poolt tegevuse ja teiselt poolt tootmisviisist tuleneva sissetuleku. Ühe või teise tootmisviisi soodustamine ise võibki olla meede. Mis puudutab kliimamuutuste teemat, siis see on kajastatud eesmärgi 5 juures.
- Eesmärgi 6 SWOT-analüüsi on tulenevalt ettepanekutest lisatud:
 - Tugevused: **Metsade loodusväärtusi säilitavate võtete kasutamine metsade majandamisel ja metsakaitsealade suur osakaal; ning Toimiva nõustajate ja metsaühistute võrgustiku olemasolu.**
 - Nõrkused: **Suur osa pärandkooslustest ja olulised maastikuelemendid on olnud I sambast mittetoetusõiguslikud; Erametsaomandi väike pindala ei soodusta investeerimist metsamaasse; Vähene huvi tegeleda metsamajandusega; Liigniiskete metsamuldade suur osakaal; Metsakuivendussüsteemide ja metsateede ebarahuldav olukord ning Investeeringute nappus vähendab hea ja rahuldava infrastruktuuriga maade osakaalu.**
 - Võimalused: **Kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaastike sobivus mahetootmise arendamiseks.**
 - Ohud: Erametsaomanike vähene motiveeritus oma metsade majandamisel ja sellega seotud elurikkuse kaitsel; **Ebasoodsad biotilised ja abiotilised mõjud metsade vastupanuvõimele ja kasutamisele (tormid, põud, suur sademete hulk, soojad talved, tulekahjud, kahjustused); Metsakuivendussüsteemide seisukorra halvenemine, millest tuleneb soostumine, puistute vastupanuvõime vähenemine ja metsamuldade kvaliteedi langus; ning Metsateede seisundi halvenemine, millest tuleneb metsade mitmekülgse kasutamise, sh puidukasutuse, vähenemine.**
 - Lisaks tehti mitmeid ettepanekuid, mis meie hinnangul puudutavad hilisemat meetmete väljatöötamise etappi, mitte SWOT-analüüsi, nt nõrkuseks tuleb lugeda ka tänaste põllumajandus-keskkonnameetmete paigutine ebaspetsiifilisus, võimaluseks aga sõnastada uues MAKis täpsemalt eesmärgistatud meetmed.

Tehti ettepanek lisada tugevusena teadmine hetkeolukorrast – teadmised on üsna head, teame poollooduslike koosluste ja elurikkuse olukorda.

Leiti, et osad metsandusega seotud punktid võiksid oma loomult olla eelmise eesmärgi all. Näiteks soostunud metsad ei ole elurikkuse seisukohast probleem, nad on pigem probleem metsamajandajale.

Tehti ettepank tootmisviisi asemele toimimisviiside sõna kasutamist.

Diskussioonides leiti, et nõrkuse „Erametsaomandi väike pindala ei soodusta investeerimist metsamaasse” sõnastus võib olla eksitav. Investeering metsamaasse tähendaks eelkõige metsamaa kokkuostmist ja seda ei ole siinjuures tegelikult mõeldud. Arvati, et see peaks olema pigem investeering metsamajandusse või metsandusse.

Samuti leiti, et tugevuste alla olev kaitstavate alade suur osakaal tuleks rohkem lahti kirjutada. Hetkel tuleb oletada, mida see tugevusena tähendada võib.

Eesmärk 7

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 7 kohta tehti ettepanek sõnastada see järgnevalt: „Edendada põllumajanduse maapiirkonnas majandustegevuse mitmekesistamist, põllumajandusest vabanevatele töökohtadele alternatiivseid tööhõivevõimalusi pakkuvat ettevõtlust ja elukeskkonna atraktiivsust.”
 - Arvestasime tingimuslikult eesmärgi nr 7 sõnastamisel („Edendada põllumajanduse [ja maapiirkonna majandustegevuse] mitmekesistamist, põllumajandusest vabanevatele tööjõule kohtadele alternatiivseid tööhõivevõimalusi pakkuvat ettevõtlust ja elukeskkonna atraktiivsust.”). Lõplik eesmärgi sõnastus ja võimalikud sellekohased tegevused sõltuvad Maaelu arengukava 2014-2020 Euroopa Liidu poolsest rahastamise mahust.
- Eesmärgi 7 SWOT-analüüsi on tulenevalt ettepanekutest lisatud:
 - Tugevused: **On olemas kogukonnakeskused (seltsi-, küla- või rahvamaja) teenuste osutamiseks ja kaugtöö tegemiseks.**
 - Nõrkused: **Riigipoolsete tugiteenuste vähendamine maapiirkondades.**
 - Võimalused: **Tarbijate huvi kasv nišitoodete ja käsitööstusliku toidu (sh mahetoidu) vastu; ning Kohaliku algatuse kaasamine parimate lahenduste leidmiseks.**
 - Ohud: **Tootmise efektiivistamise ja moderniseerimisega kaasnev töökohtade vähenemine.**
 - Lisaks tehti ettepanek, mis meie hinnangul väljub maaelu arengu poliitika raamidest – lisada võimalustesse „Haldusreformi elluviimine”.

Peamine diskussioon juhtkomisjonis toimus teemal, millal ja mis tingimustel eesmärgis toodud kandilised sulud ära kaoksid, ehk mis tingimustel tekib reaalne rahastus mittepõllumajanduslikele mitmekesistamise tegevustele. Seejuures rõhutati, et töökohti loob väikeettevõtlus ja eelkõige just mittepõllumajanduslik väikeettevõtlus ning seetõttu oleks just muu ettevõtluse mitmekesistamine toetamine maapiirkondades vajalik. Kusjuures seda tehes ei taheta kuidagi vastandada põllumajandust ja mittepõllumajandust, vaid tuleb lähtuda sellest, et terve pere ei ole hõivatud põllumajanduses.

Põllumajandusministeerium selgitas, et kui enne oli mitmekesistamine põllumajandusvaldkonna sees ja sealt välja, siis nüüd on see tingimuslikult ka väljapoole laiendatud. Mis rahalist momenti puudutab, siis hetkel on raske öelda, sest läbirääkimised EL tasandil alles käivad. Läbirääkimised saavad läbi selle aasta lõpuks või isegi hiljem. Arvame aga, et põllumajandusest välja jääv mitmekesistamine peaks siiski jääma enamuses teiste fondide pärusmaaks.

Viimast toetasid ka paljud komisjoni liikmed. Leiti, et maale on vaja rohkem inimesi ja töökohti. Samas tekkis küsimus, et mis vahenditest seda rahastada. Leiti, et vastavalt 2020 strateegiale peaksid erinevad fondid panema rahad sama eesmärgi täitmiseks ja läheneda tuleks sektoripõhiselt.

Toodi välja, et Eestis on harjutud sellega, et toetus on ainult see, mis tuleb investeringutoetusena kätte. Kõrvale on jäänud finantsinstrumendid. Samas leiti, et laenu tagatised ja –garantiid ei jõua alati väikeettevõtjani.

Tehti ettepanek tuua välja taluteede ebarahuldav olukord. Maapiirkonnas on tüüpiline, et viimased kilomeetrid taluteest on kehvast olukorras. Arvati, et kuigi selle katab ka prague SWOTi sõnastus, tuleks kaaluda selle eraldi välja toomist.

Eesmärk 8

Põllumajandusministeerium tõi välja tehtud ettepanekud ja nendest tulnud muudatused:

- Eesmärgi 8 SWOT-analüüsi on lisatud:
 - Eesmärgi 8 kohta ettepanekuid ei tehtud, samas oleme omalt poolt seda täiendanud.
 - Tugevused: **Maapiirkonda katavad kohalikul algatusel põhinevad grupid, kellel on oma piirkonnast strateegiline nägemus.**
 - Võimalused: Koostöö vajalikkuse mõistmine, **erinevate sektorite partnerluse tugevdamine; Internetiühendusega kaetus ja kvaliteedi paranemine loob võimalused kaugtööks; ning Ettevõtjate vahelise ühistegevuse arendamine.**
 - Ohud: **Kogukondade lagunemine (inimeste maapiirkonnast lahkumine) põhjustab vaimse kultuuripärandi kadumist.**

Diskussioone tekitas infrastruktuuri kättesaadavuse kajastamine SWOTis. Ühest küljest arvati, et infrastruktuuri kättesaadavus (eelkõige peeti siinjuures ilmas interneti) on Eestis piisav ja seetõttu ei ole mõtet seda eraldi välja tuua. Leiti, et kaugtöö tegemise võimalused on juba hetkel loodud. Pigem tuleks rääkida teenuse pakkujate paljususest ja sellest tulenevast killustatusest, mistõttu ei ole tarbija teadlik, kui palju on neid pakkujaid ja kes vastavas piirkonnas teenust pakuvad. Samas tõdeti, et maapiirkonna ettevõtjate jaoks on interneti kättesaadavus ja kvaliteet siiski probleemiks. Kokkuvõtvalt leiti, et parem sõnastus oleks internetiühenduse ebaühtlane kvaliteet.

Tehti kaks sõnastuse parendamise ettepanekut: Läbivalt kasutada MAKis infrastruktuuri asemel sõna taristu ning asendada väljend kolmas sektor väljendiga vabasektor.

4. Kokkuvõte

Kokkuvõtte tegi MAK 2014–2020 juhtkomisjoni esimees A. Noot. Juhtkomisjoni 5. istung andis olulise sisendi planeerimise järgmiste etappidega edasi minemiseks. Oleme kogu senise MAK 2014-2020 koostamise protsessi vältel rõhutanud, et käime kõik strateegilise planeerimise protsessi etapid läbi nende loogilises järjekorras. Eesmärgid ja SWOT-analüüs on MAK 2014-2020 strateegiline alus ning selle põhjal on meil kavas hakata välja töötama programmi sekkumismehhanisme/meetmeid.

Järgmine juhtkomisjoni istung on kavas 4. juulil. Selleks ajaks pakume välja omapoolse nägemuse võimalikest meetmetest, millega adresseerida SWOT-analüüsis toodud tugevusi, nõrkusi, võimalusi ja ohte.

Kuivõrd EL maaelu arengu poliitika annab eeldefineeritud meetmete menüü koos üldiste reeglitega liikmesriikidele ette, siis esimese sammuna teeme valiku etteantud meetmete menüüst. Samuti plaanime järgmisel juhtkomisjoni istungil tutvustada, milline on EL maaelu arengu määruse poolt pakutav raamistik valitavate meetmete osas.

Seejärel kutsume omalt poolt kokku temaatilised meetmepõhised töögrupid, kuhu kaasame lisaks asjakohastele juhtkomisjoni liikmetele ka muid organisatsioone, kes juhtkomisjoni liikmeskonnast on välja jäänud ning valdkonna eksperte. Töögruppide ülesandeks saab olukorrajeldust, eesmärke ja SWOT-analüüsi arvesse võttes väljapakutud meetmete sisustamine/disainimine.

Vastavalt sellele, kuidas erinevad töögrupid jõuavad MAK 2014-2020 meetmelehtedeni, toome need edaspidi jooksvalt arutamiseks MAK 2014-2020 juhtkomisjoni istungitele. Seega on aasta teine pool suuresti planeeritud MAK 2014-2020 meetmete teemalisteks aruteludeks.

Ants Noot
Komisjoni esimees

Sigmar Suu
Protokollija